

راستکردنه‌وهی ریکه‌وتی هه‌له‌ی 26 ی سه‌رماوه‌ز و گرتنی شاره‌وه‌وانی مه‌باد، تاهیر عه‌لیار

برای به‌ریژ کاک ساله نه‌لۆسی سایتی پێشمه‌رگه‌کان، ریز و سلّو، قه‌ولم پێدا‌بووی شتیکت بۆ بنووسم له سه‌ر هیندیک رووداو که به‌داخه‌وه هه‌م رۆژی روودانه‌که و هه‌م هۆی روودانه‌که له هیندیک باسی میتدیایی یان وتووێژی دیکه‌دا

تیکه‌ل پیکه‌ل و ناروونه و رهنگه به هۆی ئه‌وه‌ی سه‌رچاوه‌ی نووسراو به ده‌سته‌وه نه‌بووه و هه‌ر له رووی گێرانه‌وه‌ی سینه به سینه یان لایه‌نگری له خه‌تیکی تایبه‌تی سیاسی به عه‌مد شیوتیندراوه و گونجیندراون . لێره باسی دوو هه‌لکه‌وتی وا ده‌که‌ین یه‌کیان چه‌ک کردنی شاره‌وانی مه‌باد له زه‌مانی کۆمه‌له‌ی ژ ، ک دا و ئه‌وی دیکه‌یان رۆژی راگه‌یانندی حزبی دیموکرات و هه‌لکردنی ئالای ئه‌و حزبه‌یه که دوا‌یه هه‌مان ئالا بوو به ئالای کۆماری کوردستان. ئه‌و دوو رووداوه هه‌ردووکیان رۆژی روودانه‌که‌یان بیست و شه‌شه‌مه به‌لام مانگ و سالی روودانه‌که‌یان فه‌رقی هه‌یه. رهنگه هۆیه‌کی دیکه‌ی تیکه‌ل‌بوونی ئه‌و دوو رووداوه له‌وه دا‌بی که هه‌ر رۆژی روودانه‌که له به‌ر چاو گه‌راوه و دیکه‌تیان له مانگ و سالی رووداوه‌که نه‌کرد‌بێ. ریکه‌وتی چه‌ک کردنی شاره‌وانی مه‌باد چاره‌ده‌ی فیوریه‌ی سالی 1943 به‌رامبه‌ر به بیستو شه‌شی مانگی رێبه‌ندانی سالی 1323 یه و نزیک سالیکی پێش راگه‌یانندی حزبی دیموکراته و حزبی دیموکرات له‌و ریکه‌وته‌دا ئیستا وجوودی نه‌بووه و ناکری له‌و حزبه‌ی گری بده‌ی. رووداوه‌که ئی زه‌مانی کۆمه‌له‌ی ژ ، ک و فه‌رمانداری ئاغای سه‌ریه‌ولقه‌له‌مه.

رۆژی راگه‌یانندی حزبی دیموکرات و هه‌لکردنی ئالای ئه‌و حیزبه رۆژی بیست و شه‌شی مانگی سه‌رماوه‌زی سالی 1324 ه . یانی نزیک سالیکی دوای رووداوه‌که‌ی شاره‌بانی مه‌باد . مامۆستا هه‌ژار له قه‌سیده‌یه‌که‌دا باسی ئه‌و راگه‌یاننده‌ی حزبی دیموکرات و هه‌لکردنی ئالای ئه‌و حیزبه ده‌کا و ده‌لی:

سیخوار خۆی نواند له به‌ر په‌ساران

سه‌رما هات دریا به‌رگی هه‌ژاران

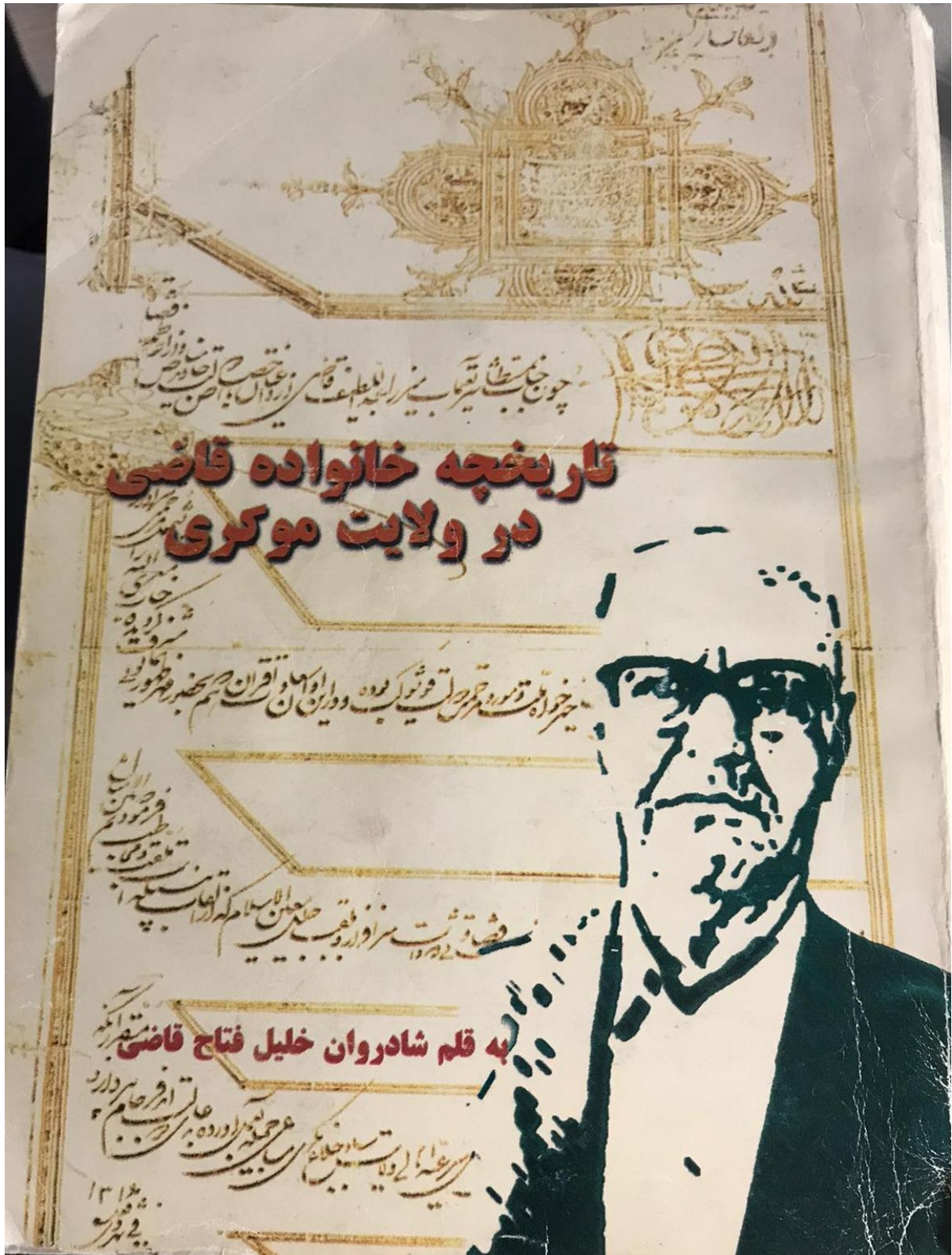
نا، نا تۆی مانگی دلخۆشی و شادی

تیتدا هه‌لکرا ئالای ئازادی

ده‌زانین له ئه‌ده‌بیاتدا مانگی سیخوار مانگی سه‌رماوه‌زه و ئیستا به‌فر عه‌رزی نه‌گرتووه. مانگی راوه که‌رویشکه و که‌رویشکی سیخوار له سه‌ر شان مه‌شه‌ووره. هیندیک سه‌رچاوه‌شت بۆ ده‌نووسم به وینه‌ی نووسراوه‌کانیانه‌وه با خۆینه‌ر خۆی بریار بدا. له‌وه‌ی بریک پێچووه قه‌وله‌که‌م به‌رمه سه‌ر داوای لیبووردن ده‌که‌م.

سه‌چاوه‌کان بو 26 ی سه‌رماوه‌ز:

1. تاریخچه خانواده قاضی در ولایت مکرری به قلم میرزا خلیل فتاحی قاضی. صفحه 143.

میان خود متحد و یک رزمی...
و پول بسیار فقیر هستیم، صنایع و کارخانه اساساً نداریم، در این صورت باید به
وسیله قلم و مطبوعات در دنیا فریاد بکشیم و حق آزادی بگیریم.
شخصی برایم نقل کرد که در تبریز جلسه‌یی با حضور قاضی محمد و پیشه‌وری
تشکیل شد و آن شخص گفت که خودم در آن جلسه بودم. پیشه‌وری اساسی
اشخاصی به قاضی محمد داد و گفت: چون این اشخاص خائن و مخالف آزادی
آذربایجان و کردستان هستند، بنابه صوابدید مقامات روسی این عده را باید تماماً
اعدام کنی. قاضی محمد اظهار داشت که من از انجام این امر معذورم. پیشه‌وری
پرسید چرا؟ قاضی محمد در جواب گفت که من یک فرد مسلمان هستم، در دین
اسلام کشتن اشخاص بدون مجوز و دستور شرعی گناه بزرگی است. پیشه‌وری
گفت: در این صورت خود شما کشته خواهید شد. قاضی محمد جواب داد: کشته
شدن خودم را ترجیح می‌دهم تا یک عده را بدون اثبات جرم شرعی بکشم.
مراسم اعلام حکومت جمهوری کردستان بدان ترتیب که گفتیم، انجام گردید.
فردای آن روز مرحوم قاضی محمد در سالن عمارت فعلی ستاد سپاه مهاباد واقع در
خیابان شاهپور جنب مسجد قاضی (عمارت شهرداری فعلی) نشسته مردم دسته
دسته به دیدن ایشان رفته دستش را بوسیده تشکیل جمهوری کردستان را تبریک
می‌گفتند. بازاریان دکان و بازار را با روشن کردن چراغ و نصب پارچه تزیین نموده در
شادی و سرور همگانی سهیم شده بودند.

در همین^(۱) روز تابلوی سر در ادارات دولتی به وسیله حسین فروهر پایین

۱- منظور روز ۲۶ آذرماه ۱۳۲۴ است که در آن روز هنوز جمهوری مهاباد اعلام نشده بود.
آقای سید محمد صمدی در نگاهی دیگر به ژ. کاف، ص ۱۴، می‌نویسد: روز ۲۶ آذرماه ۱۳۲۴
مرحوم قاضی محمد رسماً تأسیس حزب دمکرات کردستان را اعلام نمود و پرچم حزب را با
آرم جدید (غیر از آرم ژ. کاف) در پشت بام ساختمان دادگستری وقت مهاباد به جای پرچم ایران
به اهتزاز درآورد.

2. حكومهتی كوردستان ، نووسینی نهوشیروان مستهفا ئەمین لاپه‌ره‌کانی 91 و 100

حكومهتی كوردستان

ریبهندانی ۱۳۲۴ - سه‌رماوه‌زی ۱۳۲۵

كورد له گه‌مه‌ی سوڤیتی دا

نهوشیروان مستهفا ئەمین

۱۹۹۳

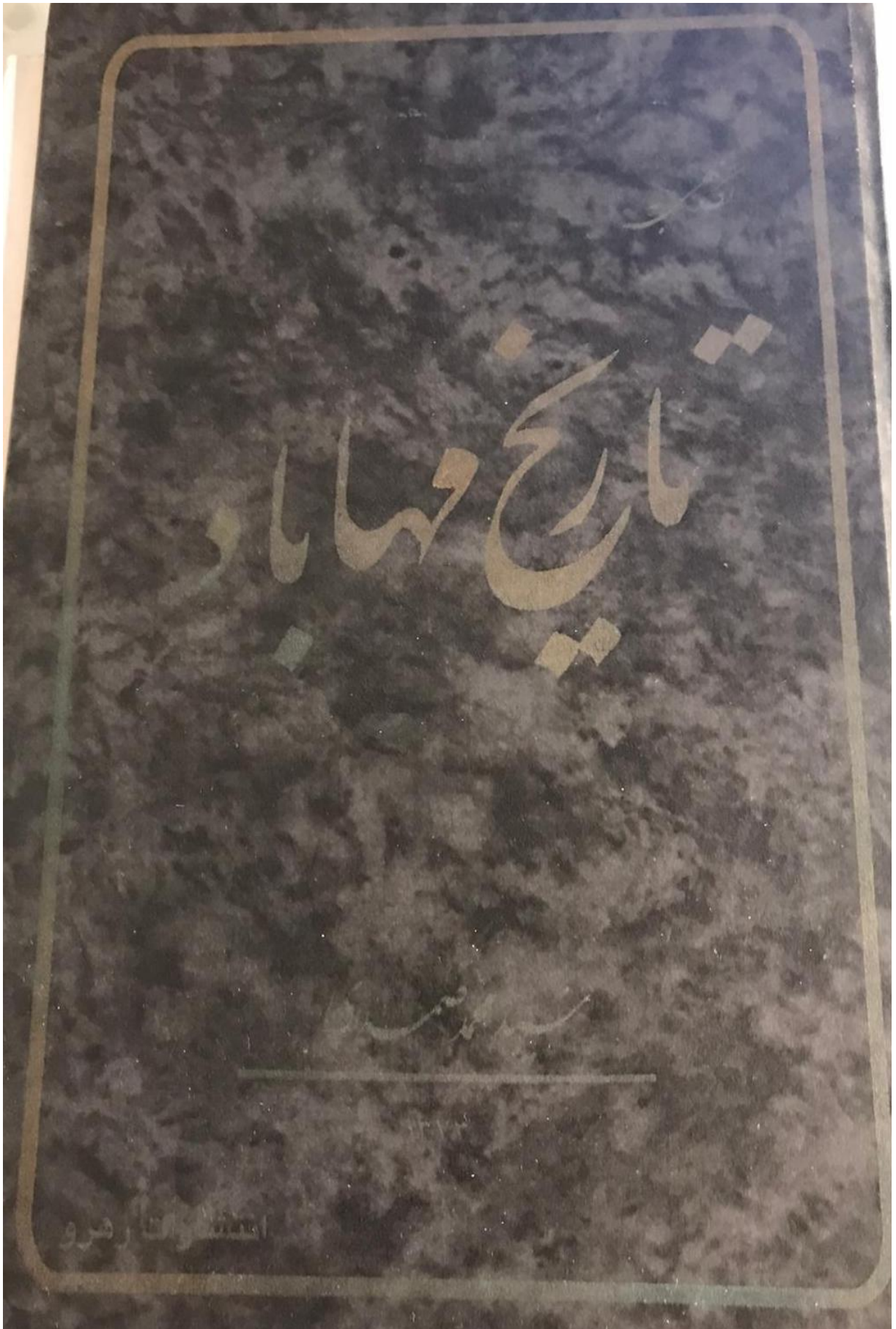
دهكردنی آلاي مئتسی كوردوستان

له مهاباد

دهروه كو له پيش دهرهانی كوردوستان دا عرض كرا روژنی
۳۶ سهرماوهز ته وای نویزهردگانی اهالی كوردوستان له شاری
مهاباد كو بونهوه نه سهعات ۱۰ ی به یانی له ۳:۳۰ گای حزب آلاي
كورد به حضور ی ده هزار نفر مهامیرا وله كاریكنا دهسته
موزیت عارشی مای لی ددها وله سه رتاسه ری شه قاسمی وه فای
صنی نظام كه لوله ی تشنگی و مسلم و سه رایزه یان دهرهوه
دهسته ی لاوان و قوتایه كانی منكب «كچو كور» له لای راستی
آلا نه حرکت دابون گه زوره و چو کی مهیاباد شه ریته و نویزهردانی
عربی دینه و كرات له پشت سه ری آلا سه رتونه یان بو دانه و
بوا احترام چه پله یان ایرنده داو هورایان ده كیشا، و به وای مهظم
كوردوستان جنابی قاضی محمد و وتاریکی به قینی له بابیه آلاي
مئسی كوردوستان ایراد فهرمه و نه و جار له پاش نطق و خطابه
و تیر هاوز شتیکی زور و به جی هینانی مراسم و نصی آلا
له سه رتونه یان هیستی رئیس مای كوردوستان جیره و دوا ی هان .
كوردوستان : ایرنه نه و موفقیته سه و رده به ته وای
كوردوستانی به قایه تی به پیش وای مهظم جناب قاضی محمد
و ده هیستی مرکزی حزبی دینه و كراتی كوردوستان كه لوری
آزادی و بهر بهر گانی له سه رتونه یان استمه ار به قیان و مال فدا كاریان
كوردوستان عیران عرض ده كین و ایمان و ارین روژ به روژ آوری
مئسی مای له دلی و اندا به تین تر و گه ش تر ای .

نؤننامه وانی ۳: رپیورتاجی گ «كوردستان»
دهرباره یه كوردنی ئالای كوردستان له مهاباد

3. تاریخ مہاباد بہ قلم سید محمد صمدی صفحہ 118 .

(توضیح: اینکه ژ. کاف یک نهضت عظیم اخلاقی حیرت آوری را ایجاد کرده بود، جای هیچ تردیدی نیست. همه افرادی که آن دوران را به یاد دارند از سالهای تسلط ژ. کاف دقیقاً همچون یک مدینه فاضله یاد می کنند.)

می گویند هیچ خانه ای شب هنگام (تاصبح) در حیاط را نمی بست و مطمئن بود که دزدی رخ نخواهد داد. وقت ظهر اگر کسی مغازه اش را بدون قفل کردن در رها می کرد و می رفت، هیچ گونه نگرانی نداشت که بگوید تا بر می گردم مغازه ام را خالی خواهند کرد. در معاملات هیچ کس حاضر نبود دیناری از مشتری اضافه بگیرد. مسائل عفت عمومی و ناموس در حد اعلای خوبی بود.

اما همان افرادی که این مطلب را می گویند، اظهار می دارند که همینکه جمعیت ژ. کاف از میان رفت، ورق برگشت و هیچگاه این مدینه فاضله بار دیگر ظاهر نگردید. روز ۲۵ مرداد سال ۱۳۲۱ شمسی کومه لای ژی. کاف تأسیس شد و جشن سالروز تأسیس آن در سالهای ۲۲ و ۲۳ و ۲۴ و ۱۳۲۵ شمسی برگزار گردید. استاد هه ژار در این باره می گوید:

گه لاویژَه کَهِ به ختت له ئاسو
دهر کهوت چابوو نه بووی ره نجه رو
نرخسی ئهم مانگه پاره ی گیانه
جیژنی سه رسالی کومه لی ژیانه

مقصود این است که این روز ابداً ارتباطی به دمکرات ها ندارد. دوره دمکرات ها روز ۲۶ آذر (سهرماوهز / سیخوار) سال ۱۳۲۴ شمسی است، در همان روز مرحوم قاضی محمد رسماً تأسیس حزب دمکرات کردستان را به (به جای ژ. کاف) اعلام نمود و پرچم حزب را با آرم جدید (غیر از آرم ژ. کاف) در پشت بام ساختمان دادگستری وقت (پشت بام فعلی دفترخانه اسناد رسمی شماره ۳ آقای سید محمد رئوف قاضی مکرری) به جای پرچم ایران (البته بعد از نطق مرحوم قاضی محمد از آن پنجره عمارت مذکور) به اهتزاز در آوردند. درست سال بعد پنج روز زودتر یعنی ۲۱ آذر سال ۱۳۲۵ شمسی ساعت ده (۱۰) قبل از ظهر قشون دولت ایران وارد مهاباد گردید و بار دیگر پرچم ایران به جای آن پرچم، برافراشته شد.

سیخوار خوئی نواند له بهر په ساران
سهرما هات درآ برگی هه ژاران
نا، نا تو مانگی دلخوشی و شادی
تیت دا هه لکرا ئالای ئازادی - هه ژار -
دوم بهمن ماه (ری به ندان) جشن جمهوری کردستان به ریاست قاضی محمد برپا شد و

4. به سهرهاتی سیاسی کورد نووسینی محهمه ده مین مهنگوری لاپه ره ی 72 .

میرزا محمد امین - مهنگوری

به سه رههاتی سیاسی کورد

له ۱۹۱۴ وه هه تا ۱۹۵۸

به ششی یه که م

چاپی دووهم

سلیمانی / ۲۰۰۰

محمد - و هندی سردار عشیرهت له نه مسالی علی آغای دیبکری
عبدالله آغای مهنگور و قره نی آغای مامهش -

دهمانچهی نازاوه له سابلاغ - دا

له آخری مانگی نازهری ۳۲۴ دا چند نه فهریکی - پولیس - دژیانی
نیران که له سابلاغ مابونه وه. له لاین سه رکردهی نازاوهی نه ورژه اعزیز خان
یاسی کندی فیض الله به گی - و هندی له لاوان و گه نجانی سابلاغی نه
پولیسانه یان دهر کرد. وه پینج نه فهری پاسه وانیش یان لی کوشتن.
هیز و نفوزی ده وله تی نیران به ته وای له سابلاغ دور خرایه وه. نه مجا
حزبی دیمکراتی کوردستان به سه رهستی خوی ناشکرا کرد. وه پردهی نهینی له
روی خوی لادا.

وه کو بانگه که بیلالی حه به شی - به ناشکرای بانگی کوردستان درا وه
له ۲۶ مانگی نازهر که ریکه وتی ۱۷ کانونی یه که می ۹۴۵ نه کات آلی
حکومه تی یان داگرت و آلی کوردستانیان له جیگادا گه ل کرد.

تشکیلاتی کوردستانی نازاد له سابلاغا

له ۲۶ کانونی یه که می ۹۴۵ دا که ریکه وتی ۵ دهی ۱۳۲۴ نازهری
نه کات. قازی محمد کونگره یکی زور گه وره ی گرت تاغوات و سردارانی
عشائری کوردی رضائیه و سنه و کوردی تورکیا و کرماشان و عراق و هل
بژاردراوانی شاره کانی نیران. له و متینگه دا کو بونه وه. به ناوی پیشه و او
ره بهری کوردستان و رئیس مجلسی موسسان و هیئتی ملی - قاضی محمد
هل بژیدرا. وه به دروشمی پیشه وای کوردستان مفتخر کرا.
نه مجا حه حسین خانی سیف به جلی جنرالیه وه - بلاوی کرده وه که جنابی
قازی محمد به پیشه و او و سه روک کوماری کوردستان هل هل بژیره و او به
ناوی هه مو دانیشتوانی کوردی نیران و وه لاتان پیروزبایی لی کرد.

له سه رووداوی چه ک کردنی شاره بانی مهابادیش :

1. به سه رهاتی سیاسی کورد نووسینی محمه ده مین مهنگوری لاپه ره ی 72 .

میرزا محمد امین - مهنگوری

به سه رهاتی سیاسی کورد

له ۱۹۱۴ وه هه تا ۱۹۵۸

به ششی یه که م

چاپی دووهم

سلیمانی / ۲۰۰۰

محمد - و هندی سهردار عشیرهت له نه مسالی علی آغای دیبگری - و
عبدالله آغای مهنگور و قره‌نی آغای مامه‌ش -

دهمانچه‌ی نازاوه له سابلاغ - دا

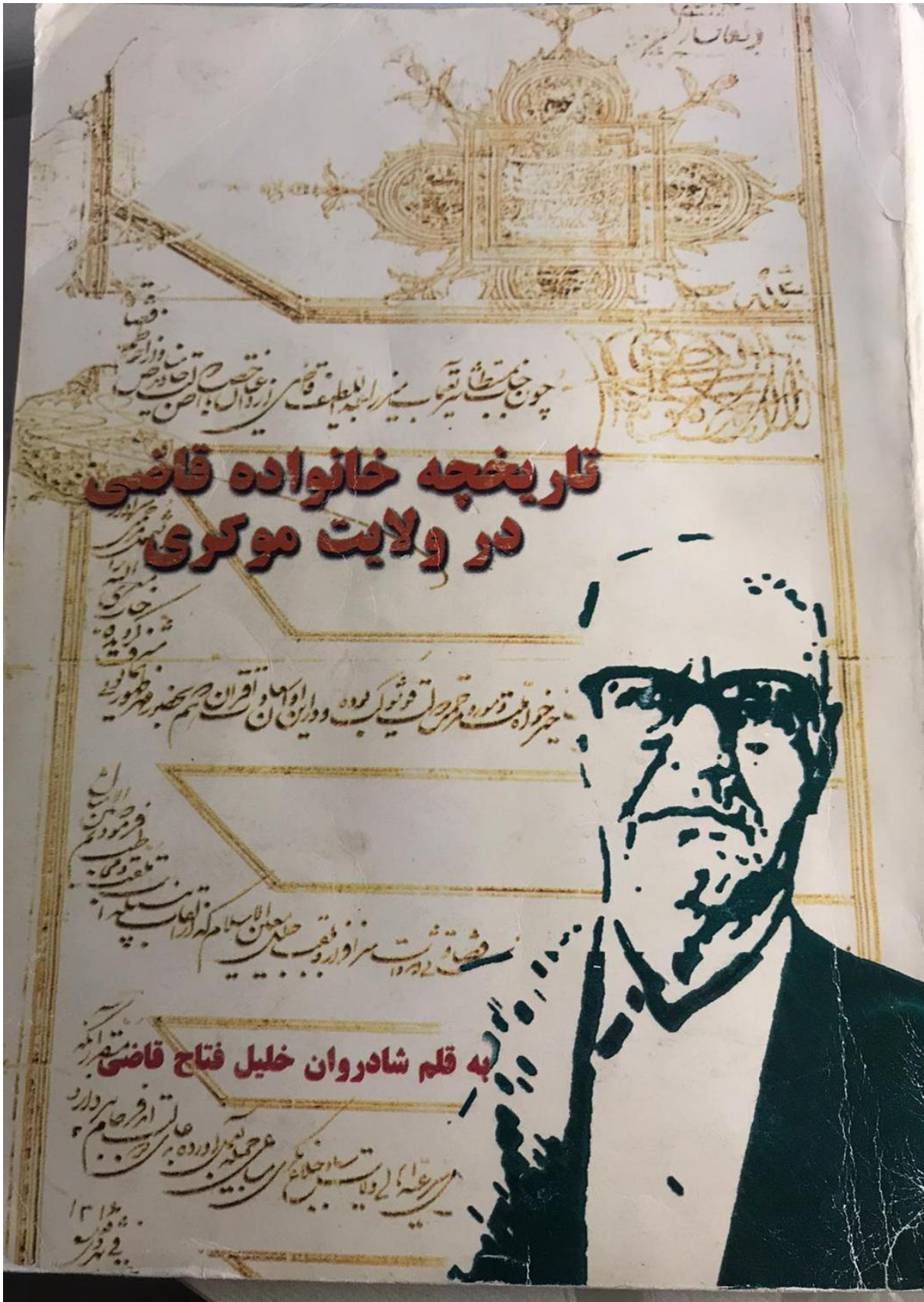
له آخری مانگی نازهری ۳۲۴ دا چهند نه‌فهریکی - پولیس - دژبانی -
نیران که له سابلاغ مابونه‌وه. له لاین سهرکرده‌ی نازاوه‌ی نه‌پورژه [عزیز خانی
یاسی کندی فیض الله به‌گی - و هندی له لاوان و گه‌نجانی سابلاغی نه‌و
پولیسانه‌یان دهر کرد. وه پینج نه‌فهری پاسه‌وانیش یان لی کوشتن.
هیز و نفوزی ده‌وله‌تی نیران به‌ته‌واوی له سابلاغ دور خرایه‌وه. نه‌مجا
حزبی دیمکراتی کوردستان به‌سهربه‌ستی خوی ناشکرا کرد. وه په‌رده‌ی نه‌ینی له
روی خۆی لادا.

وه‌کوبانگه‌که‌ی بیلالی حه‌به‌شی - به‌ناشکراییی بانگی کوردستان دراوه
له ۲۶ مانگی نازهر که ریکه‌وتی ۱۷ کانونی یه‌که‌می ۹۴۵ نه‌کات آلی
حکومه‌تی یان داگرت و آلی کوردستانیان له جیگادا گه‌ل کرد.

تشکیلاتی کوردستانی نازاد له سابلاغ

له ۲۶ کانونی یه‌که‌می ۹۴۵ دا که ریکه‌وتی ۵ ده‌ی ۱۳۲۴ نازهری
نه‌کات. قازی محمد کونگره‌یکی زور گه‌وره‌ی گرت تاغوات و سهردارانی
عشائری کوردی رضائیه و سنه و کوردی تورکیا و کرماشان و عراق و ههل
بژاردراوانی شاره‌کانی نیران. له‌و متینگه‌دا کۆبونه‌وه. به‌ناوی پیشه‌وا و
ره‌به‌ری کوردستان و رئیس مجلسی موسسان و هیئتی مللی - قاضی محمد
ههل بژیدرا. وه به‌دروشمی پیشه‌وا‌ی کوردستان مفتخر کرا.

نه‌مجا حه‌ حسین خانی سیف به‌جلی جنرالیه‌وه - بلاوی کرده‌وه که جنابی
قازی محمد به‌پیشه‌وا و سه‌روک کوماری کوردستان ههل ههل بژیره‌راوه و به
ناوی هه‌مو دانیش‌توانی کوردی نیران و وه‌لاتان پیروزبایی لی کرد.

علی آقا به محض ورود به مهاباد، قاضی محمد و صدر قاضی را از هر جهت در محاصره و فشار قرارداد و به آنان مجال عرض اندام نمی داد. تمام کسان و منسوبان اینجانب را که در آن وقت عهده دار کارهای کوچک از قبیل نگهداری انبار و صندوق دوایر دولتی بودند، می خواست از کار برکنار کند. نگارنده در آن موقع کفیل دارایی مالی و اقتصادی مهاباد بودم، روزی فرماندار برای من نامه رسمی نوشته و دستور داده بود که چند نفر از کسان و خویشان خود را که قبل از آمدن ایشان از باب اطمینان به جای پاسبانها و سرایداران غیربومی که متواری شده بودند، با حقوق ناچیز برای نگهداری انبارها و اموال دولتی استخدام کرده بودم، بدون جهت از کار برکنار نمایم. من در جواب نوشتم که این اشخاص مورد اطمینان شخصی اینجانب بوده و تاکنون باکمال درستکاری مأموریت خود را انجام داده اند و برکنار کردن آنها صلاح نیست، چنانچه فرمانداری برای برکنار کردن آنان اصرار دارد، لازم است مسئولیت حفاظت اموال دولتی را که شامل انبارهای غله در خارج شهر هم هست، رسماً تقبل نماید. علی آقا چون مرد بسیار فهمیده و دوراندیشی بود، مسئولیت حفاظت اموال دولتی را قبول نکرد و برای برکنار کردن کسان اینجانب دیگر اصرار نورزید.

در آن زمان در مهاباد مالیاتی وضع شده بود به نام «توپانه». بدین معنی که از هر توپ پارچه که بطور قاچاق از عراق وارد می شد و یا از تبریز و تهران وارد می گردید، مبلغی پول می گرفتند و سایر عشایر^(۱) که متوقع بودند به آنان هم از این مال سهمی برسد و نمی رسید، از این جریان ناراضی بودند، در نتیجه نسبت به علی آقا شروع به مخالفت و کارشکنی کردند و در کنار شهر مبادرت به سرقت و راهزنی نمودند. در این اوضاع و احوال علی آقای امیر اسعد قادر به حفظ انتظامات در خارج شهر نبود.

۱- منظور از سایر عشایر، همه عشایر منطقه به غیر از دهبوکری است، چه علی آقا بخود دهبوکری و ریاست مطلق طایفه هم با او بود.

از روی نگاه داشت که عسکرها مخالفت با علی آقا، کاملاً مخالفت خود را اعلام کردند
بدون معنی که یک عده از سران آقا به تهران رفته اوضاع و احوال را انصوری کردند
خود می خوانند به سمیع اولیای امور رسانند که به دنبال این جریانات علی آقا
امیر اسعد تسلط و قدرت خود را از دست داد و ناچار گردید مهاباد را ترک نماید
پس از رفتن ایشان، بلافاصله یک عده از سواران متغور تحت فرمان کاکه سر
درنگر پسر احمد گولازی آقا به مهاباد وارد شدند و شروع به اخذ مالیات نمودند

پس از رفتن علی آقا امیر اسعد طبق نظر رؤسای عشایر به جای نامرده با
و مانند درنگر به اسم سربع القلم به مهاباد وارد و مشغول کار شد و اداره شهرداری
که منحل شده بود مجدداً تشکیل داد. بدیهی است که فرمانداری و شهرداری
اسم بر مسئولی چیزی درنگر نبودند و نمی توانستند بدون اطلاع و توافق رؤسای عشایر
اقدامی بکنند و غایب هر نوع اختیار بودند، تنها چیزی که بود اینکه نظم و امنیت
داخل شهر کم و بیش به وسیله خود اهالی مراعات و نگهداری می شد و مر
قاضی محمد در این موقع به تهران رفته بود، در غیاب مرحوم قاضی محمد نا
در مهاباد در اواخر بهمن ماه ۱۳۲۳ یک واقعه خونین رخ داد و آن منجر به
شدت بیخ یاسیان و یک نفر از اهالی مهاباد گردید. گزارش این واقعه بدین
روزنامه کوهستان (شماره یک، دوشنبه هفتم اسفند ماه ۱۳۲۳) که در تهران
مدیریت آقای دکتر اسماعیل اردلان چاپ و منتشر می شده توسط رئیس شه
وقت مهاباد یعنی اقتدار پناه و حاج قرنی آقای امامش به شرح زیر به مرکز
شده است.

(تلگراف از میاندوآب ۱۳۲۳/۱۱/۲۷ شهرداری کل کشور رونوشت شد
رغائبه ساعت ۴ بعد از ظهر ۲۶ بهمن ماه در حدود دو هزار نفر رجانه
غیر مسلح با تحریک عزیز نام فرزندان گنج علی مالک فریاد یاسی کندی من
یوکان از طایفه بیگراده به شهرداری حمله نمود دو نفر سرباسیان و سه نفر یاسیان

قاضی را از هویت خود
تعداد کسالت و مسوالت
نگهداری اقبال و مسئولیت
در آن موقع تکلیف دولتی
رسمی نوشته و مستند
احتمالاً ایشان از ماب
شده بودند با حقوق
به مسئولیت جهت از کور
بتان شخصی اینجانب
فانند و بیوکتر کردن آنها
سوار شاد، لازم است
طرح شهر هم هست
می بود، مسوولیت
بتجارت دیگر اصوار

معنی که از هر
ک وارد می گردید
از این مال سهمی
علی آقا شروع
هرتی نمودند در
خارج شهر نبود

به علی آقا علیه

چند نفری زخمی بقیه متواری کلیه اسلحه و اثاثیه شهربانی و اثاثیه فدوی و چند نفر مأمورین که در شهربانی منزل داشته‌اند غارت و درب و پنجره شهربانی را به کلی نابود. آقایان منگور، مامش، پیران فرماندار و فدوی را از خطر نجات داده چون مهاباد تلگراف ندارد منتظر وسیله است به میاندواب رفته مراتب را مشروحاً به عرض برسانم. افشار پناه)

(تلگراف قرنی آقای مامش از سلدوز ۲۳/۱۲/۱ خیابان سعدی چهارراه سیدعلی کوچه تلگرافخانه شماره ۱۰ توسط فرزندی عزیز. (۱) جناب آقای فهیمی وزیر مشاور اطلاعاً به عرض می‌رساند روز ۲۳/۱۱/۲۶ عزیزخان نام بیگزاده عموزاده احمدخان^(۲) که او هم یکی از همدستان محمدرشید بانه بوده که فعلاً در خاک عراق می‌باشد، در مهاباد برضد دولت و مأمورین نطقی ایراد و جمعیت زیادی از رجاله مهاباد را دور خود جمع به اداره شهربانی مهاباد حمله، پنج نفر پاسبان را به قتل رسانده و اداره شهربانی را غارت و درصدد بود که نسبت به فرمانداری مهاباد و رؤسای دوایر دولتی اقدام بکند خوش بختانه حمزه آقا و حسن آقا عموزادگان چاکر و ایلخانی و محمد آقا برادران عبدالله آقا رئیس ایل منگور و حسین آقا عموزاده بایر آقا و ابراهیم آقا برادر علی خان نوذری که فعلاً در مرکز می‌باشند با محمد امین آقا و قرنی آقای پیران که برای کار شخصی در مهاباد بودند، فوری عزیزخان و رجاله را پراکنده و جلوگیری، به محافظت فرماندار و سایر دوایر دولتی پرداخت فرماندار هم تاریخ عصر ۲۶ از چاکر استمداد کرد با همه اینکه چاکر

۱- مام عزیز پسر بزرگ قرنی آقا بوده که در اوّل تیرماه ۱۳۳۵ بر اثر تصادف ماشین در جاده ارومیه - مهاباد درگذشته است.

۲- پدرم بعد از کلمه خان پراتنز باز کرده و در داخل آن چنین نوشته است: «مقصود احمد خان فاروقی است که متهم به قتل سرتیپ امین در سقز بود و پس از مراجعت نیروی دولتی به کردستان در آذرماه سال ۱۳۲۵، مشارالیه به اتفاق دو نفر برادر و ده دوازده نفر از بنی اعمامش در سقز یا در بوکان به دار آویخته شدند.»

از طرف دولت امر نداشتیم فوری اقدام لازم را به عمل آورده به آقایان عشایر مامش، منگور، گورک، پیران دستور دادم شدیداً ممانعت و جلوگیری به عمل آورده بکشند. جسارتاً عرض می نماید انتظامات شهر مهاباد که از طرف اولیای دولت دو سال به عهده چاکر و آقایان منگور و گورک بود با اینکه سوابق چاکر از اولیای دولت معلوم است دکتر مرزبان موقعی که استاندار رضائیه بود نظر به استفاده های شخصی وضعیت را به هم زده که چاکرزاده عزیز به سوابق مطلع به عرض خواهد رسانید فعلاً وضعیت شهر مهاباد، اداره فرمانداری و سایر دوایر دولتی خیلی وخیم اگر چنانچه هرچه زودتر اولیای دولت نسبت به وضعیت مهاباد ترتیباتی اتخاذ نکنند اقامت مأمورین فوق العاده زحمت و ممکن است تولید اغتشاشات بکنند. امضا: قرنی مامش)

آنچه نگارنده در روز حمله به شهربانی شخصاً مشاهده کردم به قرار زیر است: بعد از ظهر روز پنجشنبه^(۱) (۱۳۲۳/۱۱/۲۶) از خیابان شاهپور جلو عمارت ستاد سپاه (شهرداری فعلی) عبور می کردم، دیدم عده بی رجاله و اوباش از طرف بازار رو به چهار راه خیابان پهلوی، مشهور به چهار چراغ، در حرکت هستند. در جلو آنها عزیزخان کرمانج^(۲) پسر مرحوم گنج علی خان قاتانقر بیگزاده که مست به نظر می رسید، دیده می شد.

گاه گاهی عزیزخان در وسط خیابان می ایستاد. همینکه نامبرده می ایستاد، کلیه جماعت دور و بر او توقف می کردند. در این اثنا یک چهار پایه چوبی که به وسیله

۱- در متن شنبه آمده و آن اشتباه است. پس از تذکر آقای سید محمد صمدی شنبه به پنجشنبه اصلاح و مبدل گردید.

۲- عکس و مختصری از شرح حال عزیزخان کرمانج در کتاب تاریخ فرهنگ و ادب موکریان، صفحات ۶۶۴ و ۶۶۶ آمده است. مؤلف کتاب مرحوم میرزا ابراهیم افخمی است که در تاریخ

یکی از آن افراد حمل می شد، روی زمین گذاشته می شد و عزیزخان بالای آن رفته چند کلمه حرف می زد و بلافاصله از چهارپایه پایین آمده، بعد از پایین آمدن ایشان جمعیت به حرکت درمی آمد. اظهارات او این بود که مأمورین غیر بومی نباید در شهر بمانند و باید سرزمین ما را ترک کنند، ما خودمان خودمان را اداره می کنیم. عده مذکور بعضی دارای سلاح سرد و گرم و بعضی بدون سلاح بودند. از وضع حرکت آنها معلوم بود که کاملاً تحریک شده اند و احساس می شد که واقعه ناگواری در شرف وقوع است.

به برادرم حسین که نزدم ایستاده بود، گفتم: چون عزیزخان کرمانج با شما دوست است و خودش هم مست و حالش غیرعادی است، احتمال دارد انقلاب و آشوبی برپا سازد، لذا بهتر است شما نزد او بروید و به هر شکلی باشد او را از این جماعت دور کرده به جایی ببرید و سرگرم و مشغول نمایید که شاید این ازدحام متفرق شود و حادثه ناگواری رخ ندهد. اخوی حسین نزد او رفته موفق شده بود که عزیزخان را از میان جماعت بیرون آورده به جایی دیگر ببرد. ولی برخلاف انتظار، جماعت مذکور که تحریک شده بودند با رفتن عزیزخان متفرق نشده به حرکت خود ادامه داده بالاخره به اداره شهربانی هجوم می برند.

جلو در اداره شهربانی یک نفر پاسبان مسلح کرد،^(۱) اهل مهاباد، که مشغول کشیک بوده وقتی می بیند که جماعت قصد حمله به شهربانی دارند، به آنها ایست می دهد و تذکر می دهد که جلو نیایند اما جماعت به تهدید او اعتنا نکرده حمله می برند. پاسبان مذکور اولین شخص مهاجم را هدف گلوله قرار می دهد، شخص مهاجم در دم کشته می شود، این پیش آمد باعث می گردد که مردم بیش از پیش

۱- آقای سید محمد صمدی، در نشء

عصبانی گردند و دسته جمعی حمله ببرند و از در و پنجره‌ها وارد ساختمان بشوند و پنج نفر پاسبان را به قتل برسانند. تمام این جریان بیش از نیم ساعت طول نکشید. وقتی که جماعت برگشتند، جنازه شخصی مقتول را دیدم که یک نفر روی پشت خود نهاده حمل می‌کند. پرسیدم قضیه چیست؟ خلاصه جریان را بیان کردند. من بلافاصله به منزل پدرم که نزدیک بود رفته و جریان را با وی در میان گذاشتم. ایشان گفتند: این وقایع ممکن است ادامه پیدا بکند و شاید به اداره دخانیات و انبارهای آن هم دست برد بزنند و برای شما که فعلاً سرپرست و کفیل اداره دخانیات هستید، در آینده ایجاد درد سر و زحمت بکند، بهتر این است جریان را فوری به رؤسای عشایر و فرمانداری اطلاع بدهید، شاید آنان چاره‌جویی نموده و راه حلی پیدا کنند. این بود که من به طرف منزل عبدالله آقای بایزیدی رئیس ایل منگور که ذی مدخل در انتظامات شهر بود، رفتم. وقتی وارد شدم، دیدم فرماندار و رئیس شهربانی و یک عده دیگر آنجا هستند، چنان می‌نمود که از رویداد بعد از ظهر آن روز بی‌خبرند، از این رو ماجرا را فی‌المجلس برای حاضران بیان کردم و ضمناً تذکر دادم که ادارات و اموال دولتی در خطر است. بعد از شنیدن سخنان من، آقای سریع‌القلم از عبدالله آقا و سایر آقایان منگور درخواست نمود برای حفاظت اموال دوایر دولتی از جمله دخانیات، آدم بفرستند و در ضمن برای جلب و دستگیری مسببین واقعه شهربانی اقدام بشود. به دنبال آن آقایان منگور عده‌یی از سلاحداران و نوکران خود را برای جلب عزیزخان و عده‌یی را برای حفاظت ادارات از جمله دخانیات، مأمور کردند.

پس از نیم ساعت عده‌یی که به اتفاق ایلخانی برادر عبدالله آقای بایزیدی برای جلب عزیزخان رفته بودند، برگشتند و عزیزخان نیز همراه آنان با هفت هشت نفر از منسوبان و اقوام خود آمده بود. وقتی که عزیزخان با یک عده از کسان خود بطور مسلح همراه آقایان منگور وارد شد، معلوم بود که عزیزخان به میل خودش آمده نه به اجبار و در ثانی خیال دفاع از خود را دارد. احساس کردم که بعید نیست مذاکرات

عزیزخان با فرماندار یا با عبدالله آقای بایزیدی ناجور و چپ آمده در این اطاق کوچک زد و خورد و تیراندازی شروع شود بنابراین ماندن من در آنجا دور از مصلحت بود، در این فکر بودم که حاجی مصطفی داودی که حاضر همان مجلس بود و شاید او هم مانند من فکر کرده بود، خطاب به من گفت: فلانی دیگر بودن ما در اینجا ضرورتی ندارد، برویم بهتر است. این بود که من و حاجی داودی برخاسته از اطاق خارج شدیم.

نگارنده یک راست به اداره دخانیات رفتم. پس از چند دقیقه عده‌یی که برای حفاظت اداره دخانیات تعیین شده بودند، به اداره آمده خود را معرفی کردند. چند نفر را در اداره نگهداشته بقیه را برای حفاظت انبارهایی که در خارج از اداره بودند، فرستادم.

پس از یک ساعت شهر آرامش خود را به دست آورد و معلوم گردید که این انقلاب ساختگی و تصنعی بوده و برای منظور خاصی احساسات مردم کوچه و بازار به بازی گرفته شده است. باید دانست که در آن زمان قیمت قند و شکر به شدت بالا رفت و اگر اشتباه نکنم قیمت هر کیلو قند به شصت تومان رسید که در آن زمان این مبلغ پول زیادی بود. فقرا مجبور بودند چایی را با خرما یا کشمش مصرف نمایند. به دنبال بالا رفتن قیمت قند و شکر، دولت ناچار گردید آن را بوسیله کوبن پخش و توزیع کند. در مورد واقعه شهربانی آنچه به شدت شایع گردید از این قرار بود: درباره آقای حسین فروهر معروف به حسین زرگری (زیرینگره‌ران) که مأمور توزیع قند و شکر بوده گزارشها و شکایاتی شده بود، برای رسیدگی به این امر بازرسیهایی به عمل آمده و پرونده‌یی تشکیل یافته بود. پرونده مذکور در شهربانی مهاباد قرار داشت. گویا همین حسین فروهر با یک عده از مالکین ذی نفع در این سوء استفاده، برای از بین بردن پرونده موجود در شهربانی، عزیزخان کرمانج را در عالم مستی تطمیع و تحریک کرده بودند که چنین بلوایی به نام آزادی خواهی و تعصب ملیت برپا کند و به دنبال آن شهربانی مورد هجوم قرار بگیرد و در نتیجه

هنگامی که این واقعه در مهاباد رخ داد، مرحوم قاضی محمد به دعوت دولت در تهران به سر می برد و من شخصاً از خود آن مرحوم شنیدم که از آن حادثه مؤلمه بسیار ناراحت و متأسف و دل تنگ هستند. توضیح اینکه: پس از چند روز که از این واقعه گذشت، یک روز آقای میرزا قاسم قادری قاضی، پسر مرحوم قاضی قادر، خبر آورد و گفت: جناب قاضی از تهران برگشته و فعلاً در قریه گوگجلی (ملک مرحوم ابوالحسن سیف القضاة)^(۲) به سر می برند و فردا قرار است به مهاباد برگردند. طبق اطلاع واصله مخالفین تصمیم دارند ایشان را در بین راه به قتل برسانند، برای پیشگیری از هر نوع واقعه سوء، لازم است یک عده برای استقبال از ایشان تا ده گوگجلی برویم. بنابراین نگارنده به اتفاق میرزا قاسم قادری و چند نفر دیگر از اقوام و دوستان مسلح گردیده فوراً ماشین سواری کرایه کرده به سوی میاندوآب رهسپار شدیم، پس از چند دقیقه توقف در میاندوآب، راه گوگجلی را در پیش گرفتیم. پس از ورود به گوگجلی، مرحوم قاضی محمد اولین پرسشی که از نگارنده به عمل آوردند، قضیه شهربانی بود، سپس با اوقات تلخی اضافه کردند که مگر مهاباد قحط الرجال بود که از این واقعه اسفناک جلوگیری نشد؟ فردای آن روز همراه قاضی به مهاباد برگشتیم و یک عده از تفنگچیان و نوکران محمد حسین خان سیف قاضی نیز با ما تا مهاباد همراهی کردند. خوش بختانه هیچگونه حادثه سوئی رخ نداد.

تا اواخر سال ۱۳۲۳ خورشیدی هیچگونه حرکتی که دال بر عدم اطاعت از مرکز باشد، از مرحوم قاضی محمد مشاهده نشده بود و روابط ایشان با دولت مرکزی

۱- رک به: نگاهی به تاریخ مهاباد تألیف سید محمد صمدی، ص ۱۵۸، سال ۱۳۷۳، انتشارات رهرو، مهاباد.

۲- در آن تاریخ چند ماهی بود که سیف القضاة در گذشته بود.

بسیار حسنه بود، بطوری که هر وقت از طرف اولیای امور به تهران احضار می‌گردید، فوری به مرکز رخت سفر می‌بست و گاهی بدون احضار، راهی تهران می‌گردید و با اولیای امور در آنجا ملاقات می‌کرد و کاملاً اطمینان و توجه اولیای امور را جلب کرده بود، بطوریکه از طرف محمد رضا شاه پهلوی خدمات مشارالیه در حفظ انتظامات منطقه مهاباد مورد تقدیر قرار گرفت و از طرف شاه به دریافت یک حلقه انگشتر الماس که به وسیله سپهبد جهانبانی فرستاده شده بود، نایل گردید.

سپهبد جهانبانی همراه یک عده بیست سی نفری (ژاندارم) به وسیله ماشین از ارومیه به مهاباد وارد شد و مهمان مرحوم قاضی محمد بود. نگارنده در آن موقع وضعیتی دیدم که باعث تعجب بود و آن از این قرار است: فردای روزی که سپهبد جهانبانی به مهاباد وارد شد، ژاندارمهای همراه ایشان برای تهیه لوازم ضروری خود محتاج رفتن به بازار بودند در حالیکه جرأت رفتن به بازار را نداشتند. در اینجا لازم است قدری به عقب برگردم و بگویم که مأمورین ژاندارمری در دوره قدرت رضا شاه، به منظور سوء استفاده و اخاذی فوق‌العاده با مردم بد رفتار بودند و از هیچگونه اعمال زشت و اذیت و آزار و پاپوش دوزی و پرونده‌سازی نسبت به مردم خودداری نمی‌کردند، آنها خانواده‌ها را برباد دادند و افراد بی‌گناه را به گوشه زندان یا بالای‌دار فرستادند. نگارنده داستانهای زیاد از ظلم و ستمگری مأمورین ژاندارمری شنیده و دیده‌ام که ذکر همه آنها باعث طول کلام و آزرده‌گی خاطر خوانندگان می‌شود، بنابراین در اینجا تنها به ذکر یک نمونه از کارهای ژاندارمری به شرح زیر بسنده می‌کنیم:

سال ۱۳۱۶ شمسی نگارنده در نقده مرکز سلدوز مأمور دخانیات بودم. در همین سال یا سال بعد، دولت ایران مقداری گندم به دولت ایتالیا فروخته بود. (۱)

۱- پدرم به دنبال این جمله در داخل پرانتز می‌افزاید: (در آن موقع علاوه بر تأمین مصرف

گندمهای مذکور به وسیله کامیون از طریق سلدوز، لاهیجان مامش، خانه (پسیران شهر فعلی) به کشور عراق حمل و از آنجا به ایتالیا فرستاده می شد. یک روز خبری در نقده منتشر شد که در مرز ایران و عراق راهزنان سر راه یکی از راننده ها را گرفته و مقدار مختصری وجه نقد از او سته اند. راننده مذکور جریان را به سرپرست خود گزارش می دهد و سرپرست موضوع را به ما فوق خود و بالاخره به سفیر کبیر ایتالیا در تهران اطلاع می دهند. سفیر کبیر مراتب را به وزیر امور خارجه ایران و وزیر امور خارجه به دربار رضا شاه خبر می دهد. رضا شاه از این حادثه که ارتباط با دول خارجی داشت، فوق العاده عصبانی می شود و دستور می دهد چنانچه در عرض ۴۸ ساعت سارق را دستگیر و مجازات نمایند، اولاً تشکیلات امنیه (ژاندارمری) را در سراسر کشور منحل می کند ثانیاً کلیه متصدیان مربوطه را که در محل وقوع واقعه عهده دار حفظ امنیت بوده اند، به جرم غفلت و عدم مراقبت در حفظ امنیت شدیداً مجازات می نماید. دستور رضا شاه برو برگرد نداشت، هر چه می گفت، می بایست اجرا شود. جریان از طرف اداره کل ژاندارمری به واحدهای ژاندارمری ارومیه، نقده، مهاباد و سایر نقاط مرزی این منطقه ابلاغ گردید و تأکید به عمل آمد چنانچه سارق پیدا نشود بدبختی بزرگی گریبانگیر همه مأموران ژاندارمری خواهد شد. بدیهی است متصدیان ژاندارمری نقاط مذکور به جنب و جوش افتاده تا راه حلی برای مشکل پیدا کنند، زیرا می دانستند دستگیری سارق در کوهستانهای مرزی ایران و عراق که صدها فرسخ طول دارد، و در آن کوهستانهای مرتفع و دره های عمیق و خالی از سکنه غیر از حیوانات درنده ذی روحی وجود ندارد، محال است. حال بقیه داستان را از قول استوار یکم ص - د^(۱) رئیس دفتر ژاندارمری

→ داخلی، غله را به خارج از کشور هم صادر می کردند، برخلاف وضعیت فعلی که هر سال مقادیر زیادی گندم به قیمت های گزاف از خارج به کشور وارد می شود.

۱- این شخص را پدرم به همین گونه معرفی کرده است.

3. پیشوای بیداری به قلم سعید همایون صفحه 35 .

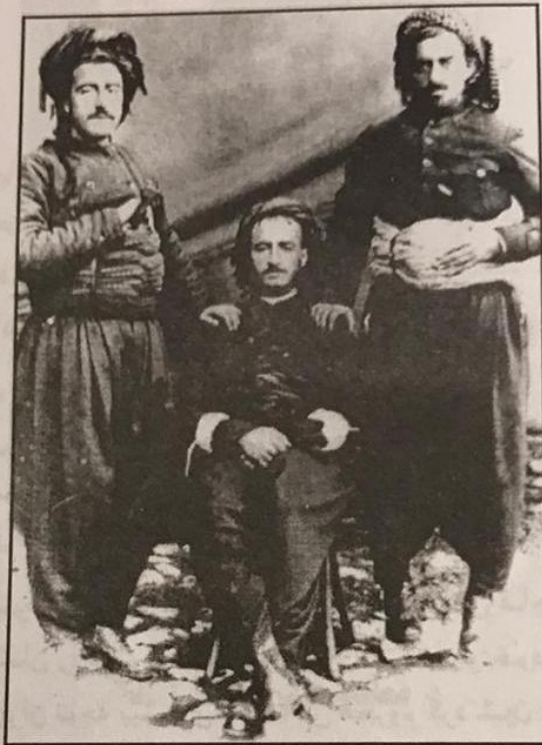

خاطرات سعید همایون
به کوشش هاشم سلیمی

پیشوای بیداری

پیش نامنویسی کرده بودند به هر کدام یک قبضه تفنگ برنو (bornu) و یکصد عدد فشنگ تحویل داده شد. مقداری هم تفنگ و فشنگ به وسیله دو عدد گاری همان شب به شهر منتقل شد که بعداً به اشخاص واجد شرایط داده شد.

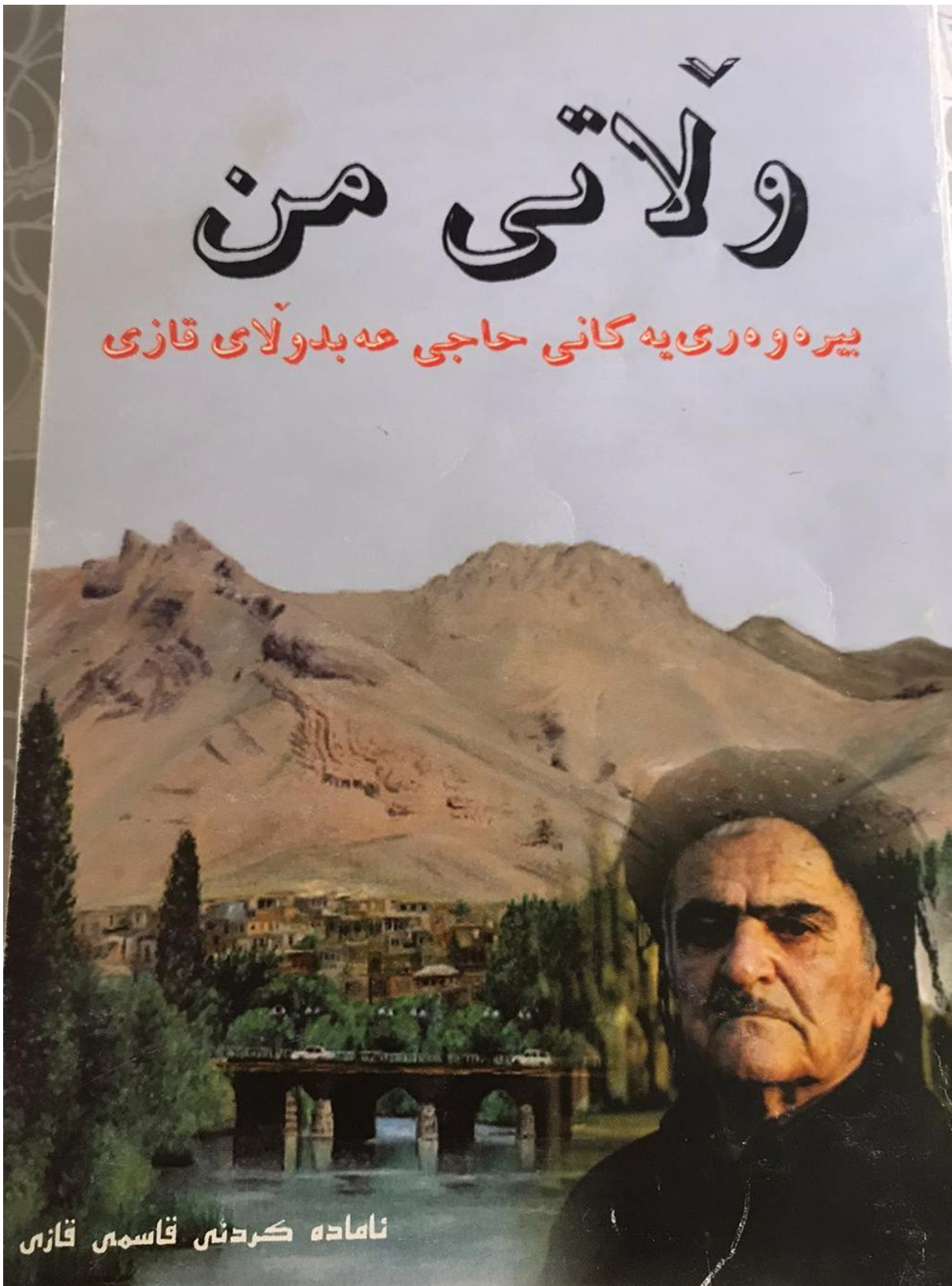

پیشوا قاضی محمد در ایام جوانی طرف راست
رحمن آقا دارلک، نفر سمت چپ مرحوم صدرقاضی

حمله به شهربانی مهاباد

در روز ۲۶/۱۱/۱۹۴۴/۱۳۲۳ در شهر مهاباد در اجتماعی که به و سیله چند نفر از اشخاص ناراحت و به منظور بیرون راندن فرماندار فرمایشی به نام سریع القلم تشکیل شده بود عده‌ای با سوء استفاده از احساسات پاک مردم شهر و به طور غیر منتظره‌ای به شهربانی مهاباد حمله برده و چند نفر پاسبان را به قتل رساندند. اموال و میز و صندلی شهربانی را شکسته و نابود کردند. این پیش‌آمد بازتاب ناخوشایندی در تهران ایجاد کرد، اهالی مهاباد که بیشترشان پنهانی عضویت ژ.ک را قبول کرده بودند

4. ولاتی من نووسینی حاجی عه ولای قازی لاپه‌ره‌ی 67 .

دوای ماوه یه ت که به سهر میژووی کۆمه له ی ژک دا تپه ری ئه و ریکه خراوه یه
گۆردرا و بوو به حیزبی دیموکرات. دیاریوو سیاسه تیک له گۆرئی دابوو. خه لک
ئه و گۆرانه یان پئی خۆش بوو چونکه کۆمه له یان به حیزبیکی بۆرژوا و مالیکی داده نا و
به ئیستیلاحی خۆمالیش دیموکراتی نه بوو و هه ر بۆرژوا و ده وله مند و عه شاییری
تیدا بوون. ئه وه بوو ئه و ئالوگۆره پیک هات بۆ ئه وه ی فه قیره کانیش
بینه مه یدان. به گۆرانی کۆمه له به حیزبی دیموکرات، خه لک ده سته ده سته هاتنه
نیو حیزبی تازه و کارتیا و هه رگرت. ئه نداهه تی ۲ ئه من بوو ئه من به ۳ مانگان بۆم
نه ده درا. چونکه خه لک زۆر فه قیر بوو و به رپه چوون زۆر زه حمه ت بوو.

له وه رزی پاییزی سالی ۱۳۲۴ خه لک هیرشیا ن کرده سه ر شاره بان ی و
ئاژانه کانیا ن کوشه ت. ئه من پیموا یه پیشه وا له تارا نی بوو. چونکه ئه گه ر له سا بلاغی با یه
نه یده هیشته ئه وانه بکوژرین. به لام کاکه ره حمانم ده ئی له شاری بووه و
سویندیشی له سه ر ده خوا و نه قله که ش ئاوا ده گیریتته وه: «دوای ئه و روودا وه
مام (قازی وه هاب) ناردی به دوام دا و گو تی وه ره ئه و مه عه لیمانه که ئه رمه نی و
عه جه من، زۆر ده ترسین، ئه تۆ شه وی بچۆ مالیکی و مه حه ممه دی کوریشم با بچیتته
ماله که ی دیکه و تا سه یخی ئاگاتا ن لیان بی، با بزانی ن چ ده بی. ئه و ماله ی که ئه من
چوم عه جه میکی تریاکی بوو، زۆر ده ترسا. دوو سی مه عه لیمی دیکه ش له وی
بوون. عه جه مه که هه ر ده له رزی و ده گریا و حه جمینی
نه بوو. ئه منیش گوتم: «بۆ ده ترسی ئه وه نییه ئه من هاتووم، چه که پئی یه و ئاگام لیان
ده بی.» هه ر فایده ی نه بوو. کچیکی زۆر جوانی هه بوو هات گو تی:

- با م تریاکی یه بۆ یه واده کا.

- جا ئه من تریا که له کوئی بوو!

- وه لا هه مزه کورده هه یه تی و ده یفرۆشی، ماله که شی له لای مزگه وتی سووره.

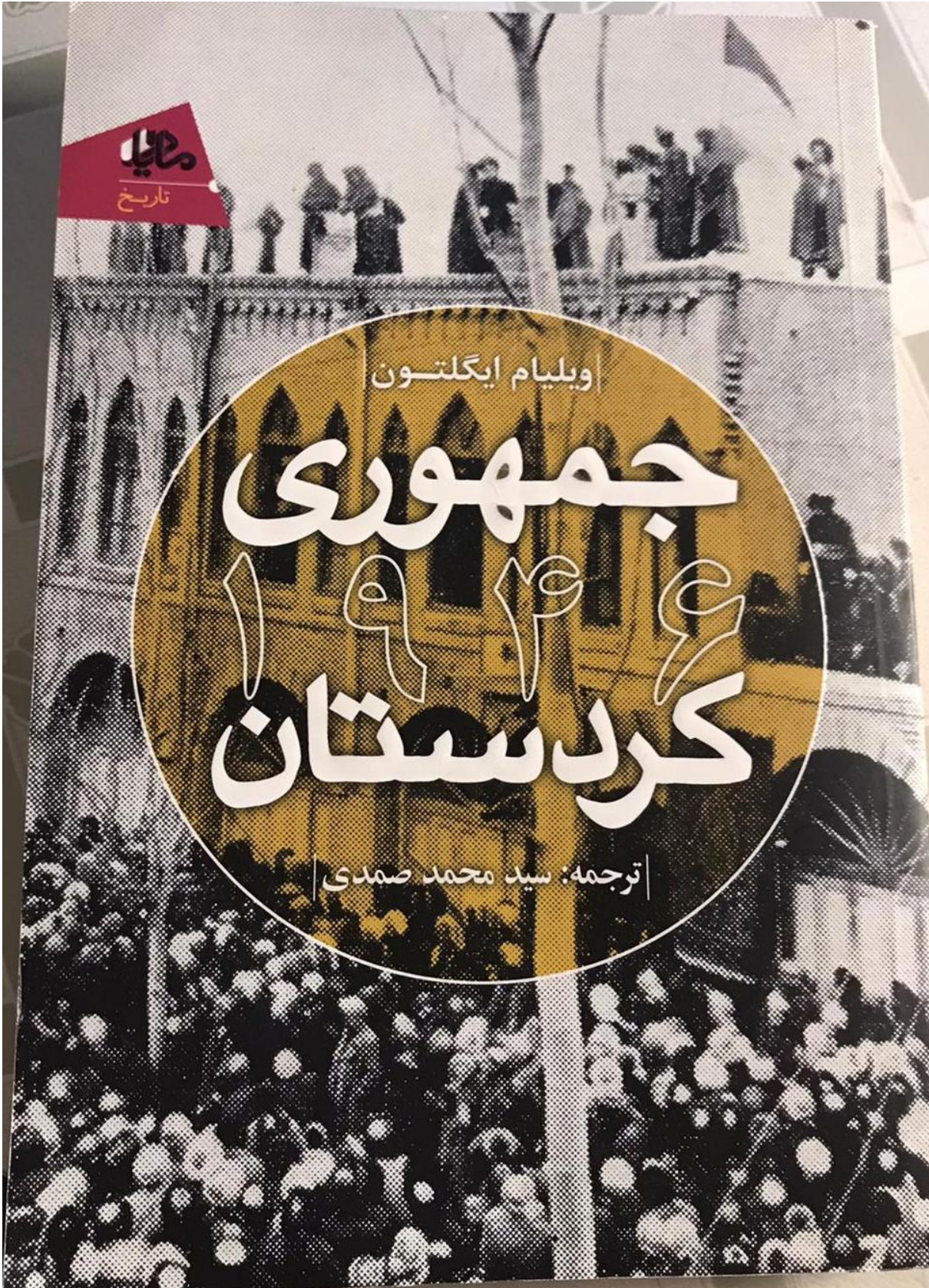
- ئه لخان ده چم.

- نا کرئی، شه وه له خۆرا ته قه ی ده که ن.

- هه ر ده چم.

شه و دره نگ بوو چوومه ماله که یان له ده ر که م دا و به سو حبه ت گوتم: ئه وه بۆ
ده ژورئی خزاوی و خۆت مات کردوه، وه ره ده ری شه ره له ئیسا وه، عه جه م

5. جمهوری کردستان به قلم ویلیام ایگلتون ترجمه سید محمد صمدی صفحات 67 تا 69 .

شد که آخرین نماد حضور دولت ایران در مهلباد محو گردد و از میان برود. مردم در ماه مه سال ۱۹۴۳ در اطراف اداره‌ی بی‌قدرت شهربانی که در جنوب شهر واقع شده بود، گرد آمدند. آن زمان برای مردم شهر و مسئولان به صورت عادت‌ی مرسوم درآمده بود که سهمیه‌ی قند و شکر را به نام مردگان یا افرادی که هرگز وجود نداشته‌اند، بگیرند. یکی از انواع دغ‌کاری‌هایی که از آن طریق برای اخذ سهمیه‌ی بیشتر استفاده می‌شده، این بوده که روی کاغذ نام روستاهایی را می‌نوشته‌اند که هیچگاه وجود خارجی نداشته‌اند، و تصورشان این بوده که اگر این نام‌های ساختگی را قاطی اسامی نواحی عشایری بکنند، دیگر مشکلی در بین نخواهد بود. بی‌خبر بوده‌اند که در این زمینه نقشه‌های بسیار دقیقی وجود داشته و به هنگام جنگ یا آشفته‌گی کشور، سر اداره‌ی آمار مملکت را نمی‌شود کلاه گذاشت. آمار بسیار بالای منطقه در این باره، مقامات دولت مرکزی را به شک انداخت، به همین دلیل تصمیم گرفتند که موضوع آمار تحویل گیرندگان قند و شکر را مورد پیگیری و بررسی قرار دهند. به عنوان نخستین گام در این راه، لیست اسامی افراد و روستاهایی را که سهمیه دریافت کرده بودند، به اداره‌ی ظاهرأ سالم شهربانی مهلباد دادند. در این مورد کاملاً طبیعی بود که افراد خاصی دل‌واپس شوند و فکر خود را به کار اندازند تا به هر طریقی که ممکن گردد، این لیست را به دست بیاورند.

بعد از ظهر روزی که فعالیت‌های شهر، پس از استراحت معمول در میان مردم، بار دیگر از سر گرفته می‌شود، دسته‌ای از مردم شهر در میدان چوارچرا گرد آمدند تا به سخنرانی «عزیز خان» نامی در باره‌ی هویت فرهنگی و ملی کردها گوش فرادهند. پس از مدتی از میان تماشاچیان علاقه‌مند حاضر در جمع، به عنوان نماینده‌ی اکثریت این گروه، مینه‌ی خالندی^۱ انتخاب شد تا به درون اداره‌ی شهربانی برود و لیست را پس بگیرد.

۱. عبدالله مینه خالندی (م).

خالندی با جدیت تمام مشغول انجام این مأموریت بود که مورد اصابت چند گلوله بی هدف قرار گرفت که افراد پلیس به منظور متفرق کردن جمعیت شلیک کرده بودند. با دیدن این صحنه خون مردم به سادگی به جوش آمد و به صورت دسته جمعی به درون اداره یورش بردند و هفت نفر پلیس ترک آذربایجانی را کشتند، در حالی که خود مردم آسیبی ندیدند. تنها پلیس‌هایی شانس آوردند که آن روز سر خدمت نبودند، البته به محض اطلاع یافتن از جریان، از شهر گریختند، و بدین ترتیب در اداره‌ی شهرستانی به یکباره بسته شد. اگرچه هشت ماه بود که یک حزب سیاسی کرد فعالیت مخفیانه وزیر زمینی داشت، هیچ مدرکی در دست نیست که نشان دهد که تحریک مستقیم ملی‌گرایی، انگیزه‌ی این کار بوده باشد. مردم آشکارا نشان دادند که نمایندگان دولت مرکزی مقیم تهران، دیگر با استقبال مردم مهاباد رو به رو نخواهند شد.

شهر مهاباد

مهاباد درست در جنوب و بالای کناره‌ی مسیر پر پیچ و خم رودخانه‌ای اغلب زلال و شفاف، که از شاخه‌های فرعی آب جنوب دورتر بلندی‌های منطقه‌ی منگور سرچشمه می‌گیرد، واقع شده است. اسم این رودخانه، «رود ساوجبلاغ» است و در زبان گفتاری مردم منطقه به «رود سابلاغ» مشهور می‌باشد. از آن جایی که واژه‌ی ساوجبلاغ ترکی است و به معنی «چشمه‌ی سرد» می‌باشد، تا حدودی معلوم می‌شود که چرا نام آریایی- ایرانی مهاباد زیاد مطابق میل مردم محلی نیست، و نام جدید را زمانی به کار می‌برند که به دلیلی به زبان فارسی صحبت کنند و به این طریق بخواهند رابطه‌ی رضایت‌بخشی ایجاد نمایند، همان گونه که با آذربایجانی‌ها نیز چنین‌اند. هم شهر اورمیه و هم دریاچه‌ی اورمیه، در زمان رضاشاه، نامشان به «رضائیه» تغییر یافت، همان طوری که ساوجبلاغ هم مهاباد شد. این نام اخیر، اسم نیک مردی اسطوره‌ای بوده که برای مردم شهر مبهم است، به همین علت هم علاقه‌ی چندانی به این نام تحمیلی تهران نشان نداده‌اند.

بالاخره از طرف دولت ایران فرمانداری مهاباد و میاندوآب و حومه با اختیارات کامل به شرطی که تحت نظر تبریز و ارومیه نباشد و مستقیماً از تهران دستور بگیرد و با مرکز کشور در تماس باشد، به او محول گردید و قرار شد برای حفظ ظاهر تمام رؤسا و کارمندان ادارات مهاباد بومی و کرد باشند و افسران لازم برای تأمین امنیت شهر و منطقه نیز محلی و کرد باشند.

حقوق مأمورین هم ماه به ماه از تهران به نام علی آقا حواله شود و علی آقا آن را در محل پرداخت نماید. با این شرایط فرمانداری را پذیرفت و خود در مهاباد نشست و مصطفی خان شیخ آقایی (دهبکری) را هم برای تأمین امنیت و انتظامات به میاندوآب فرستاد. قاضی که اوضاع را چنین دید مهاباد را ترک و در تبریز سکونت اختیار نمود و در آنجا با فرقه دمکرات آذربایجان در ارتباط بود و گاه گاهی برای بدگویی از علی آقا ملاقات‌هایی با استاندار تبریز آقای فهیمی به عمل می‌آورد.

مأمورین شوروی از بودن علی آقا در مهاباد با توجه به گرایشات او به دولت مرکزی ایران، راضی نبودند و با او از در مخالفت درآمدند و مردم را به جنجال و آشوب و بی‌نظمی تشویق می‌کردند. ایجاد چنین جوی و حمایت از طرفداران قاضی شرایطی پیش آورد که علی آقا مجبور به استعفا گردید و در تاریخ پنجم شهریور ماه سال ۱۳۲۱ شمسی مهاباد را ترک و به روستای خودش «اوج تپه» که در ۱۵ کیلومتری شمال غربی بوکان واقع است رهسپار گردید. دولت ایران استعفای او را پذیرفت، اما علی آقا دیگر به خاطر فشار روسها و جو اجتماعی حاکم بر شهر حاضر به بازگشت به شهر نشد و زمینه کاملاً جهت فعالیت‌های سیاسی قاضی و اعضای جمعیت ژ.کاف فراهم گردید.

در صفحات ۵۰ و ۵۱ کتاب جمهوری ۱۹۴۶ کردستان، اشاره به موضوع حمله به شهربانی مهاباد در ماه مه سال ۱۹۴۳ میلادی* شده است. همانگونه که در آن کتاب توضیح داده شده است، دولت از آمار سرسام‌آور جمعیت منطقه به هنگام تحویل قند و شکر تعجب کرد و به عنوان نخستین اقدام در جهت کنترل مسأله دستور دالیست کاملی از نام و مشخصات اهالی شهر و روستاهای منطقه تهیه نمایند و آنرا در اختیار شهربانی قرار دهند. این کار انجام و لیست آماده و تحویل شهربانی مهاباد شد. قطعاً این لیست افرادی را به دام

* این تاریخ درست نیست و تاریخ دقیق حادثه ۱۴ فوریه ۱۹۴۳ (برابر با ۱۱/۲۶/۱۳۲۳ شمسی) می‌باشد.

می انداخت و گرفتار می کرد، به همین دلیل عده‌ای که به نحوی درگیر موضوع بودند، به انواع اقداماتی که برایشان ممکن بود دست زدند تا این لیست از شهربانی خارج شود و از بین برود.

در حاشیه صفحه ۵۱ کتب یاد شده، مرحوم رحمان اویسی بامداد چنین نوشته‌اند: مسوول دایره جیره بندی اداره قند و شکر مهاباد حسین فروهر بود و ایشان تحت تعقیب بودند و هم او بود که به منظور به آتش کشیدن مدرک جرم آقای عزیز کرمانج را مست نمود، و ادار به ایراد نطق مهیجی کرد تا به این شکل افراد مسلح و ویژه خود را دور او جمع نموده به شهربانی حمله نمایند که چنین هم کرد.

وقتی به طرف شهربانی می روند (تظاهرات عمومی) گویا از داخل شهربانی تیری شلیک می شود و «عبدالله مینه خالندی» هدف این تیر غیر عمد قرار می گیرد و کشته می شود. با افتادن ایشان خون مردم به جوش می آید و حمله به شهربانی به شرحی که در کتاب آمده است انجام می شود. گویا پلیسی که از داخل شهربانی تیر شلیک نمود و عبدالله مینه خالندی با تیر غیر عمدی او از پای در آمد، عبدالله جلالی (عبدالله خانه خمیری) بوده که مشارالیه تا این اواخر در سقز زندگی می کرد. من افواهی شنیده‌ام که گویا عبدالله جلالی گفته بود که من تیر شلیک کردم ولی تیر هوایی و کسی را نکشته‌ام، بلکه از درون خود جمعیت تظاهر کننده و از پشت سر تیر به این شخص زده‌اند تا این صحنه به وجود بیاید و مردم بیش از پیش تحریک شوند. والله اعلم. عبدالله جلالی روز ۱۳۶۴/۶/۱۸ شمسی در شهر سقز بدرود حیات گفت و روزهای ۱۸ و ۱۳۶۴/۶/۱۹ در خانقاه شمزینان مهاباد مجلس ترحیم ایشان دایر بود. خدایش بیامرزد.

در صفحات ۱۱۴ و ۱۱۵ کتاب یاد شده صحبت از مراسم روز ۲۲ ژانویه (۲ بهمن) ۱۹۴۶ روز اعلام حکومت از طرف قاضی محمد در میدان «چوار چرا»ی مهاباد شده است و در آن آمده: ... اما ناگاه مسأله‌ای پیش آمد که تا اندازه‌ای این شادی و خوشی به تیرگی گرایید ...

که آن مسأله هم سخنرانی «زیرو بیگ» علیه حاج سید عبدالله گیلانی زاده بوده است. حاج سید عبدالله گیلانی زاده، نواده شیخ عبیدالله شمزینی از شخصیت‌های مذهبی ملی و فوق‌العاده مورد احترام مردم کرد بالاخص مردم مهاباد بوده و هست و مردم مهاباد ارادت مذهبی ویژه‌ای در خدمت اولادان این خاندان داشته و دارند. در آن روز پس از

بۆ زانیاری زیاتر خوئندنه وهی کتییی به سه هاتی سیاسی کورد نووسینی هه مه ده مین مه نگوری
لاپه ره کانی 47 و 48 به تایبه ت و هه موو کتیبه که به گشتی و کتییی فراز و فرود فرقه دمکرات
آذربایجان نووسینی پروفیسور حسنلی زۆر به که لکه . رووداوی وه ک ئه وهی شاره بانپی مه اباد
له و سه رده مه دا له هه موو ئازه ربا یجان که له لایهن دهستی غه یبه وه به ریوه چوو ه که م نین.

سو پاس بۆ زه حمه ته کانی کاک تاهیر

سایتی پێشمه رگه کان

pmnews.se

Peshmergekan.com

nalosi@gmail.com

2021-01-05